

родне пјесме које је Вук отпочео да окупља код Срба и чији је рјечник главно дјело ове књижевности.³⁹

4. *Интересовање Адама Чарториског за Вука*. Чарториски, који је био министар спољних послова Русије од 1804. до 1806, био је упознат са ослободилачким акцијама Срба под руководством Карађорђа и Петра I, па је помагао ту акцију. Када је последице неуспјелог пољског устанка 1830/31. отишао у емиграцију и у Паризу отпочео борбу за ослобођење Пољске, помагао је и наше ослобођење. Он је од 1841. отпочео акцију ширих размјера. Тада је основао за Исток агенцију у Цариграду, а за Балкан у Београду, камо је послао свога агента љекара Адама Лишгинског, који је боравио у Кнежевини Србији 1841. под именом Линч, и то као Енглеz. При поласку у Београд Лишгинском је дата инструкција с ким да се упозна и шта и како да ради. У тој инструкцији Чарториски му је наредио да сврати у Беч и упозна се и с Вуком. Лишгински није могао да то уради, јер се бојао да у Бечу не буде откривен па је убрзо продужио за Београд.⁴⁰ Лишгински је у Србији научио мало српски и кад се вратио у Лондон, по наређењу самог Чарториског, припремио је за литографисано издање књигу *Сабор Славенства* која је припремљена и издата уз помоћ Пољака, и то Вуковим правописом, изоставивши из његове азбуке два слова љ и њ.⁴¹

Др Љубомир Дурковић-Јакшић

ТРИ ДОКУМЕНТА О БАВЉЕЊУ ВУКА КАРАЏИЋА У ЦРНОЈ ГОРИ 1860. И 1862. ГОДИНЕ

Вук Караџић је у неколика наврата боравио у Црној Гори, гдје је, поред књижевнога рада, обављао и врло важне политичке мисије. Такве су управо биле његове посјете Црној Гори 1860 и 1862. године. Овдје ћемо саопштити три документа који се односе на те посјете. Два од њих говоре о Вуковој посјети Црној Гори крајем 1860. г. То је, прво, један врло опширан извјештај француског конзула у Скадру, Екара, своме министру спољних послова од 15. јануара 1861, а други, много краћи, извјештај руског конзула у Дубровнику Петковића од 8/20. јануара 1861. државном савјетнику Кнорину. Ова два документа су већ позната нашој јавности, јер су их користили у својим радовима поједини научни радници. Тако је Љиљана Алексић у свом чланку „О ми-

³⁹ Wojciech Cybulski, *Przegląd literacki u Słowian, Rok (Poznan) 1843*, II, 74—127. Цибуљски је имао Вукове српске народне пјесме, двије књиге издате у Бечу 1841. и превод „Новог завјета“, штампаног 1847 (*Katalog der Nachlasse des Prof. Cybulski gehörenden Bücher, welche an 22. juli 1868* [...] Breslau, 6. г., 4—5).

⁴⁰ Dr Lubomir Durkowiez—Jakszicz, *Pierwszy polski agent dyplomatyczny w Białodnodzie w XIX w.* — dr Adam Lyszczynski, Warszawa 1939 (odbitka z »Problemów Europy Wschodniej), 4—16.

⁴¹ О настанку и објављивању овога рада биће говора у мом чланку „О српској књизи коју су Пољаци штампали у Лондону 1841. „новословенским правописом“, који је спремљен за штампу.

сији Вука Караџића на Цетињу 1860—61. године¹ у цјелини искористила Екаров извјештај из Скадра, а Бранко Павићевић у књизи „Црна Гора у рату 1862. године“² Петковићев извјештај од 8/20. 1861. Што се и поред тога ти документи сада објављују, разлог је, прије свега, јубиларна стогодишњица Вукове смрти, коју наши листови и часописи обиљежавају објављивањем многобројних написа различите врсте, па смо се због тога и ми одлучили да се баш у овој години објаве у цјелини и ови документи, који, иако коришћени од најпријед наведених аутора, могу бити од интереса за нашу публику.

Извјештај Екаров од 15. јануара 1861. године гласи:

„Господине министре,

Ја сам нашао на Цетињу једног Србина, који се зове Вук Караџић, врло истакнути словенски писац, који је привржен личности кнеза Михаила. Овај господин ми је био представљен као да се бави етнологијом и као да је дошао у Црну Гору да комплетира своје студије о словенском становништву и прикупи. . . Мирко је настојао да ме у то увјери, али чим сам сазнао да је неколико дана послје његовог доласка било одлучено да се пошаље у Београд један његошки војвода да честита српском кнезу, ја сам о томе говорио са књазом Николом. Његова Свјетлост је у почетку била врло резервисана и трудила се да ме обмане у вези са циљем мисије Г. Караџића. Касније, вјерујући да сам боље информисан него што сам то био, и плашећи се да сам погодио о чему се ради, књаз ми рече *повјерљиво* да, под изговором научне мисије, кнез Михаило је послао овог господина да му донесе једно писмо и да му учини усмене предлоге, који се овако могу резимирати:

Кнез Србије му нуди да му се придружи да би ослободили њихове једновјернике и да обнове јединство српске националности. Србија би ставила на располагање Црној Гори један одред војске од 8.000 људи и упутила би јој оружје и муницију; прва пошиљка од 160 коња треба да стигне ускоро. Договорило би се о моменту ступања у акцију; према кнезу Михаилу требало би бити спреман за прољеће — било је вјероватно да ће Аустрија у ово доба бити заузета у Мађарској и Италији па се не би могла активно супротставити њиховом пројекту, који ће наћи помоћ код Словена њихових сусједа и у кнежевинама (Влашка и Молдавија — Д. В.). Аустрија приказује кнезу Михаилу један покрет Мађара као опасан за Србију. Овај кнез изгледа као да слуша савјете аустријског конзула, али је имао споразум са истакнутим Мађарима. Кнез Михаило је послао у Париз Ј. Мариновића да тражи заштиту царске владе, а кнезу је писао да се искрено веже за француску, пошто је једина нада Словена у цара Наполеона. Најзад, он му је савјетовао да пошаље једну делегацију Њ. В.

¹ Историјски гласник, 1—2, 1958, стр. 77—84.

² В. Павићевић, Црна Гора у рату 1862. године, Београд 1963, стр.

краљу Сардиније и краљу Грчке, затим да се повеже са Гарибалдијем да би се потрудио да се дозна шта се од њега може очекивати.

Сви ови савјети били су изванредно примљени на Цетињу и већина ових препорука бјеше на путу извршења у моменту када сам стигао. Г. Илић, секретар Сената, и Г. Иво Радоњић треба да су на путу за Рим, са тобожњом мисијом да наговоре кнегињу Даринку да се врати на Цетиње. Оданде, они ће поћи у Торино да однесу краљу једно књажево писмо, чију сам копију набавио, као и ону једнога писма које Мирко шаље Гарибалдију и које ће Ваши Екселенција наћи у прилогу. Ова господа, на вјерујем, треба да траже, пролазећи кроз Атину, аудијенцију код грчког краља. Најзад, Караџић је отпутовао у суботу носећи једно писмо и једну шифру за кореспонденцију са кнезом Србије.

Моји напори да одвратим књаза да учини ове демарше били су узалудни, и ево разлога датих од Његове Свјетлости којима објашњава своје држање: „Ако се Србија дигне, рекао ми је он, ја ћу, независно од моје воље, бити увучен у покрет без мотућности да поставим своје услове, и добити помоћ; боље је, дакле, прихватити ове предлоге“. Пошто сам му примијетио да он неће више бити господар ситуације и да ризикује да буде напуштен од Срба, који имају више да изгубе него он, Његова Свјетлост ми рече да он неће никада узети иницијативу једног покрета, али кад један пут почне и у вези са српским сељацима, он је био сигуран да ће на њих вршити доста велики утицај да их спријечи да одложе оружје. Тада му ја указах на опасности којима се излаже: непријатељство које ће изазвати у Аустрији и Енглеској, гдје ће се учинити све да се спријечити распадање отоманске царевине. „Ја сам сигуран, рекао сам му, да ће царска влада примити с незадовољством ове преураћене демарше и да ризикује да изгуби заштиту коју му је до сада пружала“. — „Ја се надам — рече ми Његова Свјетлост — да ће Његово Величанство као и Господин Тувнел схватити тешкоће моје ситуације; они знају ако се Срби хришћани дигну да ја треба да слиједим покрет, ако не желим да изгубим власт и можда живот, јер ће ме онда моји непријатељи представити или као кукавицу или као продаоца Турцима. Немогућно ми је, дакле, да друкчије одговорим на позиве кнеза Михаила него што сам то учинио. Што се тиче честитања која шаљем краљу Сардиније, Италије, сачињавајући данас једну велику краљевину, имаће касније свој дио утицаја на истоку и њени интереси ће је гурати да ради у споразуму са Француском. Ако ја тражим помоћ за Црну Гору од њеног суверена, то је зато што мислим да ће ми се бити можда захвално што сам учинио овај демарш баш онда када постоје неки изгледи да се због тога изложим непријатељству“. Све што сам могао постићи код књаза било је да не пише и не шаље некога код Гарибалдија, али сазнајем, у моменту мог одласка, да Мирко није хтио да напусти ову идеју и да је опуномоћио Г. Илића да учини

овај демарш у његово име. Да ли ми је књаз рекао сву истину? Није ли се он претварао приписујући ове предлоге кнезу Србије, и није ли, напротив, он тај који их је учинио? Ја не бих знао то да кажем. Било шта било, треба сада очекивати један покрет код словенског становништва Турске. Конфликти који су се управо десили, узнемиреност која влада у Херцеговини, гдје погранична хришћанска племена одбијају да се одазову на пашин позив и нуде књазу Николу да му се потчини, могли би учинити да до овог покрета дође много раније но што се мисли. Ако тако буде, да ли ће се Србија покренути? Тамо је, ја вјерујем, чвор ситуације; без њене активне помоћи неће никада бити озбиљне опасности, али ови крајеви би били озбиљно ангажовани ако се она искрено баца у борбу.

За вријеме свог боравка на Цетињу г. Караџић је користио сваку прилику да изрази своје дивљење Њ. В. цару Наполеону. Сазнао сам да је више пута рекао сенаторима да је једина нада Словена у доброј вољи (*le bon vouloir*) Његовог Величанства. Према њему, ако царска влада нема много утицаја у Београду, она га има више у срезовима и селима. Оно што је она учинила за Црну Гору има велики одјек.

Књаз Никола ми показује много повјерења и наклоности, али познајући га као дијете и третиран као такав до његовог доласка на власт, ја сам за њега прије један педагог, чијих се приговора плаши, него један пријатељ, и он није под мојим утицајем чим ја више нијесам код њега. Ако Ваши Екселенција жели да покрене на акцију становништво било Албаније било Црне Горе, ја могу још бити овдје користан; ако их, напротив, треба заустављати, неко други би то можда урадио боље него ја. Ја сам дошао до врхунца мога утицаја; одлазећи данас ја бих га сачувао у цјелини, и касније он може бити користан; остајући ја ћу га изгубити“.³

Други докуменат, тј. Петковићев извјештај од 8/20. јануара 1861. године, гласи:

„Вук Караџић је провео недјељу у Цетињу. Пошао је натраг посљедњим паробродом 3/15. о. мј. Дознао сам од Влаховића да се уморио идући горе. Будући да смо познаници одраније, похитао сам да га посјетим, тим прије што сам се надао да ћу у разговору дознати макар нешто о резултату његове мисије. Провео сам с њим на броду читав час. Говорили смо о разним стварима, осим главнога, то јест о циљу његовог путовања, због тога што је он увијек избјегавао да каже макар шта о томе. Кад год бих га ја наводио, неочекивано, да ми неизбјежно одговори, оваки пут је прелазео на другу ствар. Казао ми је, уосталом, да је врло задовољан посјетом Цетињу, пријемом који му је тамо био приређен, а нарочито разговором с књазом Николом, додајући да је

³ Archives du Ministère des Affaires Etrangères, Turquie, Scutari, vol. 11, fol. 16—20.

нашао у Црној Гори велику промјену набоља откад није био тамо.

Караџић носи име вука (Вук), а Срби га називају, оправдано, лисицом због његове затворености и лукавства. Он је свугдје објавио да је кренуо на ово тешко путовање, још по ружном зимском времену, ради остварења књижевних циљева — прикупљања народних пјесама, а Црногорци су увјерени да га је послао кнез Михаило да поздрави Николу и одговори му на обраћања чињена од стране црногорске владе влади Србије за вријеме Александра Карађорђевића и Милоша Обреновића. Може бити да ће ми на Цетињу поћи за руком да дознам од других више него од самога Вука. Писали су ми из Котора да га је књаз одликовао крстом за независност Црне Горе, али он сам не види у томе признање (?)“⁴

Трећи докуменат, као што је речено, односи се на Вуков боравак у Црној Гори у јулу 1862. То је извјештај руског конзула у Дубровнику, Петковића, од 22. јула (3. августа 1862. упућен руском дипломатском представнику у Бечу, који до сада није објављен нити коришћен. Вуков боравак у Црној Гори у ово доба само су поменули, колико знамо, Д. Вуксан и М. Поповић.^{4а} Иначе, о том Вуковом путу у Црну Гору 1862. знамо понешто из његове објављене преписке. У писму које је Вук писао кнезу Михаилу из Беча 22. јуна (4. јула 1862. између осталог се каже: „Наумио сам да идем преко Далмације у Црну Гору да потражим пјесама о новим догађајима за пету књигу“, па затим мало даље: „Црногорци се, по писму које сам добио из Котора, бију крвнички с Турцима на све стране... По Далмацији купе се и шаљу Црногорцима различне помоћи. Не би ли требало да им и Ваша Свјетлост што пошаље? Може бити да би сад било најбоље вријеме да им се пошаље остатак од онога што им је јесенас одређено. Ако Ваша Свјетлост то нађе за добро, молим да ми се одмах телеграфира (auf der Landstrasse № 517) да причекам док то преко Тирке примим; јер иначе ја мислим најдаље у четвртак ујутру поћи одавде пут Трста и онда даље“.⁵ А и Вук Поповић у својим писмима из Боке Которске помиње Вуков боравак „на оне стране“.⁶ Али из све те преписке нијесмо у стању да стварно разаберемо шта је био главни циљ ове Вукове посјете. Из Петковићевог писма, које ћемо овдје цитирати, види се да је Вук са књазом Николом водио и политичке разговоре, прије свега о односима Црне Горе и Србије. То писмо гласи:

„Вук Караџић се вратио из Цетиња и првог августа брзо отпутовао у Београд. Књаз Никола га је примио у почетку доста рђаво, због држања српске владе, али се на крају прибрао и из-

⁴ Државни музеј Цетиње, Архивско одјељење, приновљени списи, 1861, IX, други дио, таб. 5; Б. Павићевић, н. д., 85.

^{4а} Д. Вуксан, Вук С. Караџић и владика Раде, Записи XVIII, 264; М. Поповић, Вук Стеф. Караџић, Београд 1964, 469.

⁵ Вукова преписка VII, Београд 1913, стр. 665/6.

⁶ Исто, стр. 412, 417.

разию спремност да се измири са Србима. Са своје стране ја настављам да утичем на Његову Свјетлост, са увјерењем да је заиста неопходно да се искрено зближи са српским кнезом ради општег успјеха њихове ствари. Караџић ми је саопштио као да му је књаз рекао да је Црногорцима обећана однекуда војна спрема и новац. Вјероватно је да се то односи на Италију, куда је недавно упутио сердара Матановића.

Аустријанци су се заиста уплашили кад су чули вијести о Гарибалдијевим плановима. Свака лађа која се појави на хоризонту мора изазива узбуђење и узнемиреност у тврђавама и на пристаништима“.⁷

Као што се види из напријед објављених докумената и онога што је до сада о томе написано, бављење Вука Караџића у Црној Гори крајем 1860. и средином 1862. није још довољно објашњено, односно није довољно познат садржај његових политичких разговора на Цетињу, карактер његових пуномоћја и аранжмана које је евентуално том приликом склопио. Зато ће наша историјска наука морати и даље да се бави овим посјетама.

Др Димо Вујовић

ИЗ ПЕРСОНАЛНИХ ДОКУМЕНАТА ВУКА ВРЧЕВИЋА

Од једног потомка Вука Врчевића, другарице Олге Мијановић, Државни архив у Котору добио је неколико докумената који се односе на његово кретање у служби. Пошто, како каже Тихомир Ђорђевић, „Вук Врчевић није заузимао високе и видне положаје да би се о њему, за његова живота, много писало; због тога је и градиво за његову биографију врло оскудно. Да није био у писменим односима са Вуком Караџићем мало би се шта тачно и знало о њему; једини скоро извор за његову биографију била би његова дјела“,¹ — сматрамо да вриједи саопштити садржај тих докумената.

Горњи документи, за које имамо захвалити чињеници што је Вук Врчевић марта, 1861. постао аустријски конзуларни агент у Требињу, јер је том приликом морало бити подробније описано и његово раније службовање, пружају нам неколико аутентичних података за употпуњавање његове биографије.

Из табеларног прегледа о његовом кретању у служби, који је својеручним потписом 4. јуна 1861. овјерио далматински гу-

⁷ Државни музеј Цетиње, Архивско одјељење, Приновљени списи, 1862, X, други дио, таб. 205. Документе са руског превео је др Ђоко Пејовић на чему сам му захвалам

¹ Др Тихомир Ђорђевић, Вук Врчевић, издање Научног друштва СР Црне Горе, Цетиње 1951, стр. 3.